УДК 929.52(477)БОД
Водоп`ян В.В.[1], Шаповалов Г.І.[2]
[1] директор Запорізького обласного історико-краєзнавчого музею ім. Я.П. Новицького
[2] д-р іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ТАЄМНИЦІ РОДОВОДУ ОЛЕКСАНДРА БОДЯНСЬКОГО: ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

В.В. Водоп`ян, Г.І. Шаповалов

Відомий український археолог Бодянський Олександр Всеволодович народився 23 жовтня 1916 р. у селі Петрополь на Запоріжжі. Там же помер 29 лютого 1992 р., де і похований. Усе життя присвятив дослідженню археологічних пам'яток Подніпров'я. Відкрив більше тисячі пам'яток від кам'яної доби до періоду середньовіччя і є автором 40 наукових праць з археології.

У Дніпропетровському історичному музеї імені Дмитра Яворницького зберігається його колекція, яка нараховує понад 2000 одиниць старожитностей. Колекція, передана Запорізькому історико-краєзнавчому музею імені Я. П. Новицького, налічує понад 8000 предметів.

Від 1937 р. О. В. Бодянський працював у музеях: історії Дніпробуду, Запорізькому краєзнавчому, Київському центральному історичному, Дніпропетровському історичному, Національному заповіднику «Хортиця». Від 1950 і до 1980-х рр. він працював в Інституті археології НАН України.

Життю та діяльності цієї непересічної особистості присвячена велика кількість літератури, яка відображає багатосторонність її цілеспрямованого, але й одночасно трагічного життя. На жаль, поки що залишаються втаємниченими окремі складові непростого життя цього вченого, яке припало на епоху гуманітарних катастроф XX ст. Як і більшість представників його покоління, він відчув і пережив жахи таких дій радянської влади, як впровадження колективізації, індустріалізації разом із Голодомором, українізації, а пізніше –переслідування українських діячів аж до Розстріляного відродження. Серед жертв цих дій були і близькі йому рідні, друзі і колеги. Саме за таких історичних умов та обставин відбувалося формування особистості О. В. Бодянського. Тому йому була притаманна своєрідна обережність у поширенні інформації про сім'ю і рід, про близьких і рідних, яка могла нашкодити. Так, у нещодавно опублікованій В. М. Саєнком «Автобіографії Бодянського О. В.», датованій 4 березня 1960 р., він пише, що походить із сім'ї хлібороба (?), не повідомляє ніяких свідчень про батьків, дружину і дітей, не згадує про участь в археологічних розкопках у

Надпоріжжі, організованих на окуповані й території П. А. Козарем та М. О. Міллером під час Другої світової війни.

Для розуміння деяких подій та мотивів учинків Бодянського О. В. у його житті, у тих надзвичайних ситуаціях і умовах, необхідні додаткові біографічні дослідження. Зокрема йдеться про вивчення його родоводу та можливої спорідненості з його наставником та багаторічним другом Дмитром Івановичем Яворницьким. Джерелами для таких досліджень, на нашу думку, наразі є як листування О. В. Бодянського з Д. І. Яворницьким, так і свідчення сучасників, з якими він спілкувався.

Таким сучасником є співробітник Дніпропетровського історичного музею у 1928–1933 рр. І. М. Шаповал. Це людина, яка була дуже наближена до Д. І. Яворницького. Біографічна книга Івана Шаповала про Д. І. Яворницького «В пошуках скарбів» містить нарис «Путівка в життя». Ми знаємо, що, створюючи нарис, він зустрічався з О. В. Бодянським з метою отримання листів Д. І. Яворницького та опитування. З нарису відомо, що саме мати восени 1934 р. привезла сина Олександра до Д. І. Яворницького на першу їхню зустріч. І. М. Шаповал вперше опублікував листи професора до юнака, яким він опікувався, а також листи О. В. Бодянського до академіка Д. І. Яворницького.

В листах від 1937–38 рр. зустрічаємо по-батьківськи теплі і ласкаві звернення Дмитра Яворницького до Шури Бодянського: «Дорогий синашу!», «Любий і дорогий хлопчику!», «Любий і дорогий сину», «Дорогий сину», «Дорогий синку!», «…дорогий синачку…». Саме ці листи, знову опубліковані в 1976 р. Л. В. Череватенком, сприяли тому, що про улюбленого вихованця Д. І. Яворницького почали ширитися чутки про те, що той є його сином. Про це, зокрема, свідчить відомий історик о. Юрій Мицик.

Ще одним учасником подій, про які йдеться, є один із авторів цієї публікації Г. І. Шаповалов, який товаришував з О. В. Бодянським протягом 25 років. Він пам'ятає, що коли мешкав на Вознесенівці, Олександр Всеволодович у 1980-му р. прийшов привітати його з 35-річчям. Саме того разу, набравшись сміливості, але делікатно, автор запитав Бодянського, як той ставиться до подібних тверджень. Співрозмовник щиро розповів, що його дід Андрій Іванович Бодянський і Д. І. Яворницький були знайомими і товаришували. Коли Д. І. Яворницький подорожував з Катеринослава до Олександрівська або на Хортицю, він часто заїздив до діда в гості, зупинявся у нього вдома і не на один день. Батьки О. В. Бодянського мали освіту і вчителювали у якогось поміщика, навчаючи грамоти панських дітей. За словами О. В. Бодянського, його мати завжди була рада приїзду Д. І. Яворницького, бо дуже шанувала його за прихильність до всього народного, українського, а особливо за захопленість історією запорозького козацтва. Олександр Всеволодович наголосив, що такі почуття до великого вченого

мати виховала і в нього, постійно наголошуючи, що він має брати приклад з великого подвижника.

Наукова новизна полягає в тому, що у статті пропонується новий погляд на раніше відомі джерела. Уперше вводяться нові авторські свідчення, які дозволяють встановити важливі факти стосовно біографії О. В. Бодянського. Це сприятиме подальшому поглибленню дослідження історії його життя і діяльності, а зрештою –і написанню дійсно наукової біографії цього видатного українського археолога-подвижника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абросимова С. В., Перкова А. І., Піцик, О. В., Чередник, Н. Г. (упоряд.). Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького. Дніпропетровськ. Гамалія. 1997. С. 77 - 88.

2. Юрій Мицик. Листи Д. І. Яворницького до О. В. Бодянського. ZaporizhzhiaHistoricalReview. Vol. 6(58). Запоріжжя. 2022. С. 301-304.

3. Шаповал І. М. В пошуках скарбів. Путівка в життя. Київ. Рад. письменник. 1963. С. 275 – 283.